

С. Є. Мокрецов,
кандидат медичних наук, докторант,
Національна академія державного управління при Президентові України

ЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я

У статті досліджено теоретичні засади стратегічного планування у сфері охорони репродуктивного здоров'я. Визначено проблемні питання стратегічного планування у згаданій сфері та запропоновано пріоритетні напрями їх вирішення.

This article explores the theoretical foundations of strategic planning in the area of reproductive health. The problematic issue of strategic planning in that area and suggested priorities to address them.

*Ключові слова: стратегічне планування, державне управління, охорона репродуктивного здоров'я.
Key words: strategic planning, governance, reproductive health.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Охорона репродуктивного здоров'я — один з пріоритетних напрямів державної політики, спрямований на організацію високоякісної і доступної медичної допомоги з орієнтацією системи охорони репродуктивного здоров'я на попередження захворювань, забезпечення безпечного і сприятливого для здоров'я та життєдіяльності людини середовища та створення відповідних умов для покращення демографічної ситуації в державі.

У сучасних умовах репродуктивне здоров'я населення набуває безпрецедентного значення для поступального розвитку суспільства, забезпечення його політичної стабільності, прогресу в соціально-економічній, науковій, інтелектуальній, культурній сферах, стає обов'язковою передумовою реалізації життєвої програми кожної людини, підвищення добробуту та якості життя всіх громадян. Забезпечення належного рівня репродуктивного здоров'я населення є пріоритетним завданням будь-якої держави, її системи охорони репродуктивного здоров'я, про що наголошено в стратегічних документах міжнародного, європейського та національного рівнів. Цілі та завдання, що стоять перед системою охорони здоров'я, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я, забезпечення населення доступною і якісною медичною допомогою відповідно до рівня технологічного розвитку, реальних потреб і згідно з дотриманням принципів рівності та справедливості.

Проте, реалізація стратегічних цілей системи охорони репродуктивного здоров'я стикається з комплексом проблем політичного, економічного, демографічного, технологічного, екологічного характеру. Безпрецедентні темпи постаріння населення, зміна темпу патології на переважно хронічний, значна поширеність нездорового способу життя зумовлюють зростання потреби в обсягах медичного обслуговування, що вимагає додаткових витрат і ресурсів. Розвиток нових ме-

дичних технологій та підвищення рівня освіченості в питаннях здоров'я сприяє збільшенню вартості медичної допомоги та підвищенню очікувань громадян щодо її якості. Знайти відповіді на всі проблемні питання досить важко в рамках однієї публікації, тому ми акцентуємо увагу на одній з найбільш гострих проблем — відсутність навіть згадування про стан репродуктивного здоров'я населення України в затвердженій Кабінетом Міністрів України Концепції Загальнодержавної програми "Здоров'я — 2020: український вимір" від 31 жовтня 2011 року № 1164 [1], яку розроблено на виконання Указу Президента України від 27 квітня 2011 року № 504/2011 "Про затвердження Національного плану дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 — 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава".

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

В основу написання даної статті покладено наукові ідеї таких відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, як Тищенко Ж.Т., Атаманчук Г.В., Барко В.І., Лесечко М.Б., Котлер Ф., Пахоменко Т.І.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Зважаючи на те, що охопити у рамках однієї публікації аналіз всіх стратегічних напрямів планування державної політики охорони репродуктивного здоров'я неможливо, свою увагу акцентуємо саме на тих, які, на нашу думку, мають найбільш вплив на стан охорони репродуктивного здоров'я населення. Таким чином, основними завданнями даної статті будуть:

— проаналізувати загальнотеоретичні підходи до змісту поняття "стратегічне планування у сфері охорони репродуктивного здоров'я";

— дати оцінку офіційно визначеним стратегічним державним планам у сфері охорони репродуктивного здоров'я;

— запропонувати напрями покращення стратегічного планування у сфері державного регулювання охорони репродуктивного здоров'я.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Будь-яка стратегія покликана якісно змінити становище, що склалося, стан суспільних справ, ситуацію у важливій галузі діяльності, співвідношення сил у протиборстві певних інтересів. Головне у стратегії — націленість на нову якість, новий рівень, новий стан [2, с. 43].

Стратегія, як слушно її визначає російській дослідник А. Поршнєв, — це генеральний план дій, що визначає пріоритети стратегічних завдань, ресурси й послідовність кроків для досягнення стратегічних цілей. Головне завдання стратегії полягає в тому, щоб перевести організацію з її дійсного стану в бажаний майбутній стан [3, с. 33].

Слід погодитись з Г. Атаманчуком, який зазначає, що механізмом реалізації стратегії виступає стратегічне планування, тобто безперервний процес організації й коригування цілей, функцій і форм управлінської діяльності на шляху до наміченої нової якості розв'язання проблеми [4, с. 22].

Розв'язання проблем охорони репродуктивного здоров'я потребує здійснення чітких і зрозумілих заходів, які мають бути побудовані на основі стратегічного планування та прогнозування як форм державного регулювання всіх процесів у відповідній сфері.

Сутність планування полягає в науковій постановці цілей майбутнього розвитку, виробленні дійових засобів їх реального досягнення. За формою вияву і змістом планування може бути директивним, індикативним і стратегічним [5, с. 41].

Директивне планування є процесом розроблення планів, що мають силу юридичного закону, і забезпечення його виконання. Плани, що мають силу юридичного закону, обов'язкові для всіх виконавців, а посадові особи за законом відповідають за невиконання завдань плану.

Найпоширенішою в усьому світі формою державного планування розвитку будь-якої соціальної системи, в тому числі охорони здоров'я, є індикативне планування. Індикативне планування — засіб реалізації соціально-економічної політики держави, який забезпечує розв'язання багатьох питань соціально-економічного розвитку, здійснити які тільки ринковими методами, без заходів державного впливу, складно. Це формування системи параметрів (індикаторів) і встановлення заходів державного впливу на соціальні й економічні процеси для досягнення зазначених індикаторів.

Головний зміст індикативного планування в системі охорони здоров'я полягає в обґрунтуванні мети, завдань, напрямів і методів реалізації державної охоронно-здоровчої політики і є дуже дієвою формою організації

взаємодії всіх ланок системи державних органів управління в інтересах розвитку системи охорони здоров'я.

Роль індикативного планування полягає саме в тому, щоб зазначити, де й коли слід втрутитися державі (якщо ринки не виконують своїх завдань). Індикативні плани дозволяють органічно поєднати в єдиному документі концепції державної політики, прогнози розвитку галузі, державні цільові програми, систему економічних регуляторів, у тому числі інноваційних процесів, з метою задоволення потреб громадян у доступній та якісній охороні здоров'я.

Стратегічне планування — це планування, орієнтоване на довгострокову перспективу. Сутність стратегічного планування полягає у виборі головних пріоритетів суспільного розвитку [6, с. 17].

Ф. Котлер розглядає стратегічне планування як управлінський процес створення й підтримки стратегічної відповідності між метою і потенційними можливостями [7, с. 52].

Перехід від довгострокового до стратегічного планування був спричинений прискоренням науково-технічного прогресу та соціально-економічного розвитку, зростанням конкуренції на зовнішніх та внутрішніх ринках, розвитком методології та інструментарію планування, поширенням інформаційних зв'язків і, як наслідок, посиленням елементів невизначеності, непередбаченості та ризику у функціонуванні будь-якої соціальної системи [8, с. 144].

Основне розходження між довгостроковим і стратегічним плануванням полягає у трактуванні майбутнього. У системі довгострокового планування робиться припущення, що майбутнє може бути передбачене шляхом екстраполяції історично сформованих тенденцій зростання. Керівники в системі охорони здоров'я звичайно виходять із того, що в перспективі підсумки діяльності поліпшаться в порівнянні з минулим і цю послідовність закладають в обґрунтування плану. Типовий результат такої практики — постановка оптимістичних цілей розвитку, з якими не збігаються реальні результати. Вони можуть бути вище, але частіше істотно нижче планованих. Невміння сприймати систему охорони репродуктивного здоров'я в цілому й зосередитися на вирішенні довгострокових завдань може призвести до негативних наслідків у масштабі всієї системи.

У системі стратегічного планування не передбачається, що майбутнє неодмінно повинно бути краще минулого і його можна вивчати методами екстраполяції. Тому у стратегічному плануванні розвитку системи охорони репродуктивного здоров'я важливе місце приділяється аналізу перспектив, завданням якого є з'ясування тих тенденцій, небезпек, можливостей, а також окремих надзвичайних ситуацій, які здатні змінити сформовані тенденції. Стратегічне управління являє собою процес, що визначає послідовність дій організації з розробки й реалізації стратегії. Він включає постановку цілей, вироблення стратегії, визначення необхідних ресурсів і підтримку взаємин із зовнішнім середовищем, які дозволяють добиватися поставлених завдань.

Стратегічне планування в охороні репродуктивного здоров'я — це процес формулювання концепцій і цілей, вибору специфічних стратегій для визначення й одержання необхідних ресурсів і їх розподіл з метою забез-

печення ефективної роботи системи охорони здоров'я в майбутньому. Процес стратегічного планування є інструментом, що допомагає у прийнятті управлінських рішень. Його завдання полягає в забезпеченні нововведень і організаційних змін у достатньому обсязі для адекватної реакції на зміни в зовнішньому середовищі. Стратегічні завдання пов'язані із проблемами, які виникають як у зовнішньому середовищі системи охорони репродуктивного здоров'я, так і всередині її при реалізації обраної відповідної стратегії.

Проте, як ми вже акцентували увагу, у стратегічному документі Концепції Загальнодержавної програми "Здоров'я — 2020: український вимір", яким визначено шляхи та способи розв'язання найбільш гострих проблем у сфері охорони здоров'я, репродуктивне здоров'я аналізується через суміжні показники і категорії. Подібне можна сказати й про інший важливий документ — Концепцію загальнодержавної цільової соціальної програми "Здорова нація" на 2009—2013 року, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 731 від 21 травня 2008 року [9].

Необхідність прийняття Загальнодержавної програми "Здорова нація" спрямована на реалізацію в Україні державної політики у сфері охорони здоров'я стосовно збереження та зміцнення здоров'я населення, профілактики неінфекційних захворювань, відновного лікування, мінімізації факторів (чинників) ризику захворювань та створення сприятливого для здоров'я середовища, формування культури здоров'я, мотивації населення до здорового способу життя.

Розробка і прийняття даної програми зумовлені критичною медико-демографічною ситуацією, яка склалась останнім часом в Україні, зокрема незадовільним станом здоров'я населення, високим рівнем смертності, особливо серед чоловіків працездатного віку, скороченням середньої очікуваної тривалості життя, високим рівнем і поширеністю хронічних неінфекційних захворювань, на які страждає до 60% дорослого та майже 20% дитячого населення. Наслідком цих негативних тенденцій стало скорочення середньої очікуваної тривалості життя — важливого індикатора здоров'я населення, за яким Україна посідає 25-е місце серед країн Європейського регіону, що створює загрозу національній безпеці державі та подальшому формуванню економічного потенціалу в країні.

Зберігається негативна тенденція щодо споживчого ставлення населення до власного репродуктивного здоров'я, практично відсутня відповідальність і мотивація щодо його збереження та зміцнення.

Сьогодні провідну роль у формуванні показників захворюваності відіграють хронічні неінфекційні хвороби, рівень яких за останні роки значно зріс. При цьому значну частку смертей від найбільш поширених хвороб та рівень захворюваності населення можна знизити за рахунок усунення факторів негативного впливу соціальних детермінант.

Все це потребує міжсекторального підходу при стратегічному плануванні, проведення профілактичних заходів з метою усунення негативного впливу соціальних детермінант репродуктивного здоров'я, створення умов для збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я населення на базі державно-приватно-суспільного

партнерства, формування відповідального ставлення кожної людини до особистого здоров'я.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Сьогодні охорона репродуктивного здоров'я визнається як складна соціальна система та являє собою найважливішу сферу життєдіяльності суспільства. Однак досі відсутня чітко визначена, науково обґрунтована стратегія розвитку системи охорони репродуктивного здоров'я, яка надала б змогу наставити її на шлях саме системних інноваційних перетворень. Залишається невизначеною сутність цієї стратегії.

Таким чином, вбачаємо, що Концепція Загальнодержавної програми "Здоров'я 2020: український вимір" повинна визначити поняття державна політика у сфері охорони репродуктивного здоров'я та бути розширена окремим розділом, що стосується чітких напрямів у контексті стратегічного планування державного управління у сфері охорони репродуктивного здоров'я.

Література:

1. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми "Здоров'я 2020: український вимір": Розпорядження КМУ від 31 жовтня 2011 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-p
2. Тощенко Ж.Т. Социальнопрогнозирование // Социальноеуправление: курс лекций. — М.: РАГС, 2000. — С. 42—61.
3. Управление организацией: учебник / Под ред. А.Г. Поршнева и др. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2003. — 716 с.
4. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: курс лекций. — Изд. 2-е, доп. — М.: Омега-Л, 2004. — 584 с.
5. Барко В.І., Бойко О.В., Ірхін Ю.Б., Копаниця О.В., Литвиненко Е.С. Стратегічне планування і політика формування прихильності до здорового способу життя у військовослужбовців та працівників правоохоронних органів: навч. посіб. — К.: К.І.С., 2007. — 200 с.
6. Лесечко М.Д., Рудніцька Р.М. Стратегічне планування: навч. посібник / Львівський регіональний ін-т держ. управління Національної академії держ. управління при Президенті України. — Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2004. — 73 с.
7. Котлер Філіп. Десять смертних гріхів маркетингу: Ознаки і методи вирішення / І.П. Гусак (пер. з англ.), А.Ю. Гусак (пер. з англ.). — К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. — 144 с.
8. Пахомова Т.І. Проблеми стратегічного планування регіонального розвитку в контексті охорони здоров'я // Укр. мед. часопис. — 2000. — № 5. — С. 143—147.
9. Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми "Здорова нація" на 2009—2013 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 731 від 21 травня 2008 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/731-2008-%D1%80>

Стаття надійшла до редакції 05.03.2012 р.